Vitomir Tepeš

Reformacijski tokovi in njihova politična okolja – na primeru Francije, Anglije/Škotske in »Slovenije«

Ključne besede: reformacija, protestantizem, Anglija, Francija, Slovenija, Henrik VIII., Calvin, Trubar

DOI: 10.4312/ars.8.1.230-242

1 Evropska reformacija

Stično točko med reformacijskimi tokovi v Franciji in slovenskimi verskimi reformnimi prizadevanji ob koncu srednjega veka je mogoče najti v dejstvu, da je bil tako glavni protagonist švicarsko-francoske reformacije J. Calvin kot tudi glavni protagonist slovenske reformacije P. Trubar dokončno preganjan iz svojega domačega okolja. Ustvarjati in delovati sta morala pretežno v tujini, le da je v Kalvinovem primeru o njegovi usodi zaradi specifične razdeljevanja moči v Franciji odločala predvsem posvetna oblast, ki se je po svoji dinastiji *Valoisev* borila za oblast celo na prestolu takratnega rimskega cesarstva, v Sloveniji pa je bila moč razdeljena med takratno ekleziastično in svetno oblastjo, ki je bila v rokah *Habsburžanov*, nesojenih delivcev usode naših reformatorjev. Podpirali so jih cerkveni dostojanstveniki, tj. tedanji ljubljanski škofje (glej Dolinar, 2009).

Podobno se je protestantom godilo v Angliji za časa vladavine kraljice Marije I. Škotske. Vendar pa so se lahko po preganjanju vrnili, in sicer ko je oblast prešla v roke kraljice Elizabete I. (Marijine polsestre), ki je bila reformaciji bolj naklonjena. Za vse izgnane protestante je bilo glede na njihove izkušnje značilno predvsem to, da so se v izgnanstvu navzeli drugih duhov ter pod njihovim vplivom pridigali in ustvarjali v svojih lastnih okoljih ali na podlagi svojega lastnega razmišljanja pridigali in delovali v tujem okolju. Calvin, na primer, je v Švici prišel pod Zwinglijev vpliv, vendar je tudi sam ustanovil svojstveno smer reformacije. Na Trubarja so v Nemčiji vplivali nemški protestanti, kar je kasneje zaznamovalo našo smer reformacije. Angleški izgnanci so prišli pod vpliv kalvinizma, ki je botroval nastanku puritanizma. Vendar pa se angleški izgnanci niso uklonili politiki reformatorjev v Zürichu, za katero sta bili značilni previdnost pri izvajanju reform in podrejenost mestnim upravam (prim. Benedik, 1984, 7). Prav tako niso v celoti prevzeli nemškega modela, ki je izhajal iz Wittenberga in so ga podpirali predvsem nemški knezi (prim. Benedik, 1984, 7).

V Angliji je namreč zaradi napačnega razumevanja ozadja večkrat prišlo do napačnega razumevanja začetkov reformacije. James D. Tracy (2006, 191–215) v poglavju politike angleške reformacije kot njen začetek omenja leto 1527. Ozadje vidi v tradiciji neetabliranih, t. i. podzemnih cerkva, katerim so s skupnim nazivom lolardi (mrmravci) v Angliji in na Škotskem 14. in 15. stoletja pripisovali pripadnost Johnu Wycliffu.¹ Lolardi so zagovarjali idejo, da so lahko laiki z branjem Nove zaveze v svojem lastnem jeziku prav tako učinkovito vzgojeni v veri. Naslednji podatek, ki ga navajata Tracy in Alister McGrath (2007, 108), je zbiranje študentov iz univerze v Cambridgeu v prostorih *White Horse Inn*. Tracy navaja, da Luter leta 1519 omenja ponatis svojih latinskih knjig, o katerih se razpravlja v Angliji. McGrath (2007, 108) pa doda, da so začeli Lutrove knjige »uvažati« v Anglijo leta 1520. Tracy še omenja, da so študentje dobivali navdih pri avguštinskem menihu Robertu Barnesu, ki je vodil humanistični program bibličnih študij, kavarno pa so kasneje začeli imenovati z vzdevkom *Little Germany*. Kljub temu je bilo takšno zbiranje v tistem času še sila nevarno, saj naj bi Barnesu po njegovem povratku v Anglijo iz Wittenberga, kamor je bil pregnan, po ločitvi Anglije od papeštva, leta 1540 zažgali na grmadi kot heretika. Razlog za to je bilo njegovo pridiganje v skladu z naukom opravičenja po veri. Pod vplivom tradicije lolardov naj bi William Tyndale, pridigar in diplomant iz Oxforda, leta 1525 natisnil Novo zavezo v angleškem jeziku. Tudi sam je bil preganjan s strani oblasti (Karl V.), ki ga je leta 1536 ujela in usmrtila v Bruslju. Tracy ta del konča z ugotovitvijo, da so se pri Tyndalu poleg luteranskih pojavile tudi cvinglijanske ideje, ki jih je spoznal na kontinentu, kar je že v samem začetku nakazovalo, da bo verska reformacija v Angliji heterogen pojav. Če se nam zdi, da je ta del angleške zgodovine še nekako jasen, pa je naslednje obdobje, ki ga je zaznamoval predvsem angleški kralj (prim. Benedik, 1984, 7) Henrik VIII., veliko bolj dvoumen.

McGrath (2007, 107) omenja, da je »eden najpomembnejših dosežkov sodobnega zgodovinopisja o angleški reformaciji pod vladavino Henrika VIII. zavračanje termina »protestantski«, ki se nanaša na vodilne reformatorje«. Esej Petra Marshalla, napisan leta 2009, ki nosi naslov *Poimenovanje protestantske Anglije*, se ukvarja prav s to tematiko. V njem avtor raziskuje, na kakšen način in kako pogosto se uporablja termin protestantski v 16. in na začetku 17. stoletja ter kako se navezuje na druga poimenovanja, kot so katoliški, papistični, evangelijski, puritanski, kalvinski, luteranski in anglikanski (prim. Marshall, 2009, 90). Pri tem je zanimivo poudariti tudi McGrathove (2007, 107) ugotovitve, da se v letih 1520–1530 za angleške reformatorje vedno pogosteje uporablja termin evangelijski, ker sami sebe vidijo kot katoličane (univerzalne kristjane), ki verjamejo v to, da njihova cerkev potrebuje

1 Teolog iz Oxforda, deloval v 14. stoletju.

prenovo od znotraj. Verjetno pod vplivom te tradicije v 18. in 19. stoletju nastane evangelijsko gibanje znotraj različnih protestantskih svobodnih cerkva, in to tako v Veliki Britaniji kot v ZDA (prim. Bajt, 2007, 318). Marshall v svojem eseju omenja, da se termin protestantski prvič pojavi v dobi Marije Stuart Tudor (1553–1558), in še takrat le kot zbadljivka na ustih religiozno konservativnih pripadnikov cerkve. McGrath (2007, 108) pa »percepcijo, da so bili angleški religiozni reformatorji protestanti«, postavi v obdobje vladavine Edvarda VI. (1547–1553). Tudi Marshall kot prvi primer omembe protestantov navaja obdobje vladavine Edvarda VI., ko naj bi Thomas Hanckok postal pridigar v Poolu v Dorsetu na jugu Anglije, kjer so prebivalci mesta začeli vernike imenovati protestanti. Alec Ryrie v svojem delu *The Age of Reformation: The Tudor and Stewart Realms, 1485–1603*, letnico 1550 predlaga kot tisto, ko naj bi termin evangelijski pričeli uporabljati kot protestantski.² Diarmaid MacCulloch je v eseju Petra Marshalla omenjen kot tisti, ki v zadnjem letu vladavine kralja Edvarda VI. kot pionirja pri uporabi tega termina imenuje evangelista Edwarda Underhilla. Vendar pa se je še v prvi polovici vladavine kraljice Elizabete I. (1558–1603) termin protestantski bolj verjetno pojavljal v katoliških kakor v reformatorskih virih (Marshall, 2012, 97).

Ob zgoraj naštetih ugotovitvah nam postane jasno dvojje: prvič, da je bila reformacija dejavni del angleškega občestva vernih; in drugič, da je bila tedanja oblast na čelu z dinastijo Tudor nekako zadržana, če ne celo sovražna začetnim poskusom reforme v cerkvi. Sam Henrik VIII. je bil namreč zagret apologet katoliške vere in je v njen bran, v nasprotovanju idejnim tokovom v Nemčiji, napisal delo, ki je zagovarjalo ohranjanje sedmih zakramentov znotraj cerkve. Vendar pa so kasnejši zgodovinski dogodki Henrika pripeljali v položaj, ko je moral samoiniciativno ukrepati, da bi sebe in svojo dinastijo ohranil na oblasti. Glavni razlog za to je bil njegov strah, da bo ostal brez moškega potomca, ki bi njegovi rodbini ohranil oblast na prestolu angleške monarhije. K temu je pripomoglo tudi to, da Karlu V., cesarju sv. rimskega cesarstva, ni bilo po volji, da bi poročil edino Henrikovo hčer Marijo Tudor, ki sta jo imela s Katarino Aragonsko (teto Karla V.).³ Ker je Henrik uvidel, da tako izgublja na moči in

2 Glej pod opombe v Marshall (2012, 93).

3 Judovsko pravo je poznalo t. i. idejo levirata, v skladu s katero je bil brat dolžan obuditi potomstvo po vdovi svojega umrlega brata. Za to pa sta morala biti izpolnjena dva pogoja, namreč da je bil brat v prvem zakonu brez potomstva (v primeru Henrikovega brata Arturja do konzumacije zakona sploh še ni prišlo) in da je kasneje v zakonu prišlo do nasledstva po moškem potomcu; v: Sveto pismo (X, 140–150). Vendar pa so bila po drugi strani določila glede izdaje ločitvenega lista ženi zelo dvoumna. Jezus je kritiziral izraelsko trdosrčnost, zaradi katere naj bi Mojzes možem sploh dovolil ločevati se od svojih žena. Od začetka po Jezusovem mnenju ni bilo tako, zato naj se mož in žena po človeški volji ne bi smela nikdar ločiti (Košir, 1997, 30–32). Najbolj znan primer iz Svetega pisma, ki opozarja na spornost takšnih dejanj, je kritika Janeza Krstnika, ki jo je izrekel kralju Herodu Antipi. Ta se je ločil in poročil Herodiado, hčer polbrata Aristobula in ženo polbrata Filipa, medtem ko je bil ta še živ. Janez Krstnik je bil kasneje zaradi tega zaprt in usmrčen. Prim. NASB (2000, 1561).

pomembnosti,⁴ se je odločil, da začne proces razveze.⁵ Ker pa je takratnemu papežu Klementu VII. grozila Karlova vojska (*sacco di Roma* 1527), si papež ni upal tvegati s podporo Henrikovi razvezi. Nasprotno, Henrik VIII. je zagrozil z izobčenjem, če bi s tem procesom nadaljeval.

Henrik VIII., željan maščevanja, je tako ukrepal po svoje in uporabil moč avtoritete, ki jo je imel doma, da bi lahko pod zastavo angleških zakonov izpeljal svoje naklepe. V ta namen je uporabil uredbe angleških sodišč, ki so prepovedovale sklicevanje na kakršnokoli drugo pravo kot na domače angleško pravo. Angleškim ekleziastičnim sodiščem pa je očital, da se sklicujejo na rimsko pravo. Tako je dosegel, da so angleška ekleziastična sodišča odločila v njegov prid ter ga razglasila za edinega varuha in vrhovnega suverena angleške cerkve. Leta 1534 je s podporo parlamenta izdal uredbo o suverenosti, ki je nasprotovanje tej uredbi označila za državno izdajstvo, ki se kaznuje s smrtjo. Zaradi politične nevarnosti, ki mu je posledično pretila s strani drugih katoliških narodov (Francozov in Špancev), kljub iskanju zavezništva z Nemci ni želel prekiniti svoje zvestobe katoliški cerkvi. Ali je bila ta le navidezna, je nemogoče reči, mogoče je le označiti dve njegovi potezi iz tega časa, ki bi lahko pomagali pri presoji. Prva je bila imenovanje naslednika kanterburijskega nadškofa. Henrik je za ta položaj izbral Thomasa Cranmerja, ki je močno zaznamoval to in naslednje obdobje v angleški cerkvi, s tem ko je privolil v Henrikovo razvezo. Usmrčen je bil pod vladavino kraljice Marije Stuart Tudor. V angleško cerkev je vpeljal Biblijo v domačem jeziku, ki so jo uporabljali tako pri bogoslužju kot doma. Druga Henrikova poteza je bila izdaja uredbe šestih členov vere leta 1539, v kateri kralj še naprej brani oziroma prepoveduje nasprotovanje tradicionalnemu razumevanju evharistije kot resničnega Kristusovega telesa in resnične Jezusove krvi, obsoja napeljevanje k uživanju evharistije pod obema podobama (to so prvi zagovarjali češki reformatorji v 14. stoletju), nasprotuje poročanju klerikov ter podpira zasebne maše, spoved in zaobljube čistosti (Janz, 2008, 332–341).

Zaradi zgoraj navedenega in zaradi dejstva, da je kralj za kanterburijskega nadškofa imenoval Thomasa Cranmerja, je v angleški politiki prišlo do prvih razhajanj. Na eni strani so bili tisti, ki so se postavili v bran kraljevemu nasledstvu, na drugi pa tisti, ki so želeli ohraniti čim več katoliške doktrine in prakse ter so podpirali kraljevo zvestobo

4 Včasih je bilo pri nasledstvenih vprašanjih, ki so izhajala iz sklepanja zakonskih zvez, pomembnejše ohranjanje družinske linije predvsem po moških potomcih. Danes se v pravo zagovarja drugačno stališče, namreč da je bistvo pri presoji sklepanja zakonskih zvez korist otroka. Prim. Košir (1997, 233).

5 Zadržek svaštva v ravni črti naj bi bil po prepričanju resnih kanonistov cerkvenopravne narave. Le nekateri so ga razumeli kot naravnopravni zadržek. Po Koširjevem (1997, 234) prepričanju je to tezo podpiral tudi angleški kralj Henrik VIII. »Prvič se je poročil s Katarino Aragonsko, vdovo po svojem bratu Arturju, in to s spregledom svaštva, ki mu ga je podelil rimski papež.« Henrik VIII. se je kasneje odločil, da je njegov zakon sklenjen neveljavno, ker papež nima pravice spregledovati naravnopravnega zadržka.

katolištvu. Prevladali so prvi, in sicer tako, da so še nedoletnega Edvarda, ki je na prestolu nasledil očeta, pripravili do tega, da je odločneje podprl angleško reformacijo. Po Henrikovi ukinitvi samostanov zaradi sredstev, ki jih je potreboval za svojo vojsko, da bi Anglijo obvaroval pred napadi od zunaj in uveljavil svojo superiornost nad angleško cerkvijo, so v času vladavine Edvarda VI. prišli na vrsto še t. i. »emblemi »vraževernosti« (oltarji, religijske podobe, sveče in procesije)« (Tracy, 2006, 196).

Preden podrobneje opišem še slovenski reformacijski tok, naj podam kratko oceno tega dela prispevka. Evropska reformacija je pravzaprav kompleksen pojem. Naj uporabim besede zgodovinarja in duhovnika Metoda Benedika, ki pojasni kulturnozgodovinski okvir Lutrovega nastopa. Reformacija se v Evropi ni zgodila zgolj zaradi moralnih dejavnikov (na primer dekadenca klera), ampak predvsem kot posledica miselnih in duhovnih tokov tistega časa. Spremenjena miselnost je namreč presegla miselnost in prakse srednjega veka. Bila pa je tudi »revolucionarni odgovor na vse izjalovljene reformne prakse 14. in 15. stoletja« (Benedik, 1984, 4). Sam proces je potekal vzporedno s sekularizacijskimi težnjami proti cerkvi, ki so potekale v znamenju subjektivizma, nacionalizma in laicizma, tj. težnji laikov po neodvisnosti, ki se je izražala v gibanjih z revolucionarnimi nameni. Okvir, iz katerega izide reformacija, je sestavljen iz napak in zlorab v vrstah klera, nazadovanja teološke znanosti, svojevrstnih duhovnih tokov v Nemčiji, protirimsko nastrojene miselnosti in ne nazadnje iz socialnih okoliščin.

2 Slovenski reformacijski tokovi

V Sloveniji je bila politika reformacije v glavnem skoncentrirana okoli moči, ki so jo predstavljali deželni stanovi, ki so s plačevanjem pristojbin v cesarsko blagajno religijsko dnevno politiko skušali obračati v svojo korist. Vsi slovenski reformatorji se v stvareh, ki se tičejo finančne podpore njihovemu delu v Sloveniji, v vljudnostnih pismih po pomoč obračajo v glavnem nanje. Kaj lahko na podlagi tega rečemo o slovenski reformaciji, če jo primerjamo z vzorci iz drugih delov Evrope? Zagotovo lahko trdimo, da se je v Sloveniji reformacija zgodila ter da je imela samosvoj družbeni in kulturni izraz. Trubar je pod vplivom Büllingerja,⁶ ki je delil usodo zürichških reformatorjev, prevzel vlogo previdnosti v reformacijskem toku in podrejenosti tedanjim, predvsem cerkvenim oblastem. Na to kaže njegovo delo, ki je nemoteno potekalo tudi v Ljubljani, sam pa je ostajal predvsem katoliški duhovnik. Zaradi gonje, ki je potekala v drugih delih Evrope, predvsem pod zastavo boja za položaj vladarja sv. rimskega cesarstva, ta val ni zaobšel niti naših, takrat še notranjeavstrijskih dežel. Evropska politika je postala naša politika in odločitve naše

6 Büllinger je z reformatorji po Evropi stopal v stik prek pisem, saj si je z njimi redno dopisoval. Zagotovo je bil v stiku tudi s Trubarjem, ko je ta še služboval kot katoliški duhovnik na Slovenskem.

odločitve. Slovenci v tistem času, razen deželnih stanov, ne poznamo drugih oblik oblasti.⁷ »V času obstoja Notranje Avstrije je prišel najmočnejše do izraza pomen deželnega plemstva, ki je na prehodu v novi vek začelo po posameznih deželah delovati kot enotno telo, nato pa je v deželnih stanovih kot njihova vodilna predstavniška skupina udeleženo sicer nikoli priznано sovladarstvo z deželnim knezom« (Dolinar, 2011, 105–106).

V Nemčiji se je na krilih reformacije razplamtel boj med volilnimi knezi⁸ in tistimi nosilci oblasti, ki so podpirali centralno politiko takratnega sv. rimskega cesarstva.⁹ Pozornost naših reformatorjev se je po preganjanjih osredotočila predvsem nanje. Posredno, prek deželnih stanov na področja centralne oblasti, se je izvajala tudi religijska politika, ki je v teh deželah mesto prepuščala radikalnejšim oblikam ekleziastičnega reformnega gibanja. Če se danes ozremo na ta čas, lahko vidimo, da je bil takšen pristop podpora takratne religijske reforme prava politika, le da na slovenskem prostoru ni bila tako vplivna, da bi na podlagi njihovih interesov prišlo do premika tudi v glavih tedanjih cerkvenih dostojanstvenikov. »T. i. stanovsko-monarhični dualizem, ki se je kazal tudi v verski delitvi (protestantsko plemstvo nasproti katoliškemu deželnemu knezu), se je v dvajsetih letih 17. stoletja končal z zmago protireformacije in zgodnjega vladarjevega absolutizma. Moč deželnih stanov je odtlej vseskozi do njihove dokončne odprave sredi 19. stoletja samo še slabela« (Dolinar, 2011, 106). Tako lahko zaključimo, da deželnim stanovom v Sloveniji ni uspelo ubraniti in ohraniti takratnih religijskih premikov v evropski družbi, temveč so ta boj izgubili in ga prepustili nasprotnim gibanjem, ki so se po tridentinskem koncilu zavzemala za obnovo stare religijske politike, in sicer prek centrov moči šolstva, kjer so v tistem času prevladovali jezuiti. Eden najmočnejših centrov za vzgojo v skladu z novimi smernicami je bil ustanovljen v Gradcu¹⁰ in je močno vplival na mišljenje ljudi v bližnji in daljni okolici. Danes ga zgodovinska literatura iz drugih predelov sveta prepozna kot enega izmed glavnih centrov protireformacijskega gibanja v Srednji Evropi.

7 »V ravnskem delu ostalega današnjega slovenskega ozemlja je bila agrarna kolonizacija izvedena med 9. in 11. stoletjem, nato pa se je usmerila v za obdelovanje težje hribovite predele. Kolonizacijo so v našem prostoru izvajali predvsem veliki zemljiški posestniki. Med večjimi svetnimi zemljiškimi posestniki so bili zlasti Brežiško-Selški, Andechs-Meranski, Višnjegorci, Eppensteinci, Banberžani, Spanheimi in Celjani, od cerkvenih pa oglejski patriarhi, salzburški nadškofje ter freisinški, brixenski in krški škofje« (Dolinar, 2011, 392).

8 »Na področju nemškega cesarstva je tretjina zemlje pripadala cerkvi. Med sedmimi volilnimi knezi so bili tudi trije škofje (Trier, Mainz, Köln), sicer pa so vsi škofje izhajali iz plemiških rodbin in živeli kot fevdalni gosposode« (Benedik, 1984, 9).

9 »Po za habsburškega vladarja neuspeli vojni z Beneško republiko za Furlanijo je nova državna meja razdelila ozemlje oglejskega patriarha na habsburški in beneški del. ... Da bi oslabil patriarhovo moč na habsburškem ozemlju, je cesar 6. Decembra 1461 na habsburškem ozemlju oglejskega patriarhata ustanovil ljubljansko škofijo« (Dolinar, 2011, 397).

10 »V vmesnem obdobju je bila največja »posebnost« političnega zemljevida Notranja Avstrija, deželna unija z lastnim vladarjem in središčem v Gradcu, nastala leta 1564 z delitvijo habsburških posesti med tri brate. Kot »država v državi« je prenehala obstajati leta 1619 ob ponovni združitvi (skoraj vseh) habsburških dežel pod enim vladarjem, novoizvoljenim cesarjem Ferdinandom II.« (Dolinar, 2011, 105).

Tudi Francozom, podobno kot Slovencem, ni uspelo legalizirati reformacije v svojem domačem okolju, le da je pri njih protireformacijsko gibanje zajelo veliko večji del francoske populacije in se končalo konfliktno, v obliki t. i. hugenotskih vojn. Razlika je bila predvsem v tem, da je v Sloveniji zaradi slabe organiziranosti protestantov zadostovala že uporaba nekoliko bolj grobe sile, medtem ko se je v Franciji, »kjer so bili bolj številčni in dobro organizirani« (Tracy, 2006, 103) predvsem kalvinci, preganjanje končalo s krvjo in mučeniki.¹¹ V Franciji se je namreč po Tracyjevih (2006, 103) navedkih državljanska vojna končala s priznanjem hugenotske manjšine leta 1598, državna oblast pa odlokov tridentinskega koncila ni sprejela kot del svojega t. i. francoskega prava. Da pa bi lahko postalo jasno, da za duhovnimi interesi stojijo tudi svetni interesi oblasti, so se Francozi v t. i. verskih konfliktih 17. stoletja skoraj vedno borili na strani, ki je zagovarjala protestantske verske ideje. V tem lahko vidimo znamenje rivalstva s habsburško kraljevo hišo in takratno centralizirano cerkveno politiko, ki je imela sedež v Rimu.

3 Sklep

Če strnem, je politična slika zemljevida Evrope slika želje po dokončni prevladi nad vplivom italijanskih mestnih držav, ki so stoletja pred tem Italijane popeljale do tako razsežnega dojemanja svoje lastne veličine, predvsem na krilih naturalizirane grške filozofije in svoje različice rimskega prava. S prihodom krščanstva je prišlo do *statusa quo*. Kasneje je z izdatno pomočjo germanskih plemen, ki so v Evropi ustanovila frankovsko kraljestvo, vzhodni del prevzel baklo rimskega cesarstva. S pojemanjem moči in odpiranjem vrat razumu so se začele pojavljati nacionalne težnje prebujenih narodov in želje po lastni veličini. Zgodovinsko je bilo to izpričano tako pri Francozih kot pri Nemcih. Rimski imperij pa je bil zadnji izmed imperijev v času Kristusa in prvi izmed sodobnih večnacionalnih imperijev, ki je poskušal udejanjiti ideje svetovnega bratstva narodov. Prav mogoče je tudi, da je ta ideja danes zopet živa v svoji inkarnirani obliki, Evropski uniji samostojnih, suverenih in kulturno prebujenih narodov. Tako lahko rečemo, da je obdobje renesanse, humanizma in protestantske reformacije vrh in mejnik dokončnega preporoda stare imperialne politike v sodobno globalno politiko, ki omogoča tudi dostop do suverenosti in pluralnosti religijskih politik. V današnjem času se evropski prostor na podlagi večinske religijske politike deli na protestantski sever in nekoliko bolj tradicionalni katoliški jug ter pravoslavni in islamski vzhod Evrope.

Čeprav se v sedanjem trenutku zgodovina dejansko odvija pred našimi očmi, pa vse kaže, da v družbah obstaja nevarnost izgube duhovne orientacije. Pod baklo interesov

11 V Evropi je bilo na podlagi kolaboracije med cerkvijo in državo v letih 1520–1600 usmrčenih približno 3000 protestantskih mučnikov (Tracy, 2006, 103).

kapitala, ki sam doživlja svojevrstno katarzo, se namreč dozdeva, da se ohranja stara politika izkoriščanja večine zaradi interesov manjšine. Politika zapeljevanja in zaslepljevanja množic je s pojavom množičnih medijev ustvarila svoj koncept. Da pa je lahko prišlo do delnega prenosa moči na meščanski srednji razred, je gotovo prispevala tudi reformacija. Če si predstavljamo, da je bila s pojavom razsvetljenstva kot skupnim otrokom renesanse, humanizma in reformacije ljudem dana možnost, da se o duhovnih stvareh prosto opredeljujejo, in če temu pojavu znanstveno rečemo sekularizacija, je vsekakor prišlo tudi do reakcije na to. Nastala sta namreč dva nova pojma, in sicer civilna družba in duhovna družba, ki sta se na področju tretje sfere v določeni meri povezala. Če se je krščanstvo ustalilo in prevladalo na področju oblasti in moči ter je bilo s pojavom renesanse, humanizma in reformacije ter kasneje razsvetljenstva izrinjeno od tam, je moralo dobiti nov prostor vpliva. Ker sta pojava reformacije in protestantizma že po svoji naravi odprla vrata vsem ljudem, predvsem do spoznanja *Božje besede*, se je s tem že nakazalo, kam bo v prihodnosti duhovna družba širila svoj vpliv. Na to kaže prav pojav ideje *civilne religije* (Bellah)¹² v Ameriki, ki po mojem mnenju v najglobljem bistvu zaobjema ta novonastali družbeni položaj.

Slovenija se je v preteklosti soočala predvsem s svojimi temeljnimi atributi suverenosti in državnosti, ki so skozi različne oblike konfliktov končno prišli na dan. Res je tudi, da se nam je v zgodovini zgodila reformacija, vendar le za kratek čas. Toda ta čas je bil dovolj dolg, da nam je prinesel večno sporočilo o evangeliju Jezusa Kristusa. Obenem nas je navdahnila s tistimi kulturnimi in družbenimi vsebinami, ki v samem *temelju* gradijo narodno in suvereno samobitnost, ki omogočata naš skupni obstoj in nadaljnje samostojno delovanje. Zaradi takšnih okoliščin nam je reformacija omogočila tudi vpogled v širšo družbeno stvarnost, ki je Evropa. Tako imamo danes znova možnost, da miroljubno in odločno stopimo na pot evropskih reform ter da kot dediči reformacije in katoliške preнове v duhu skupaj ustvarimo prostor, kjer bo mogoče svobodneje ustvarjati. Zgodovinski temelji so nam dani in vsekakor ne bi bilo modro ponavljati napak naših prednikov, ki so se upirali razvoju, drug drugemu in s tem celotni mednarodni skupnosti. Modrost reformacije se kaže v tem, da namesto po orožju, prevladi in moči posega po znanosti, besedi in resnici.

Če naj se vrnem na začetek prispevka, ki govori o podobnostih med reformnimi prizadevanji v Evropi 16. stoletja med Francozi in Slovenci, naj na tem mestu še enkrat spomnim, da so bili naši prvi vladarji prav *Franki*, predniki današnjih Francozov in eno izmed romaniziranih germanskih plemen. Če k temu dodam še našo kasnejšo navezanost navzgor, proti centrom moči z avstrijskimi in nemškimi deželami, pa tudi vpliv Madžarov in Čehov na našo lastno identiteto, lahko kaj hitro postane jasno, kako

12 Pojem civilne religije pri nas podrobneje opisuje Marko Kerševan v svoji knjigi *Religija in slovenska kultura: Ljudska religioznost, civilna religija in ateizem v Sloveniji*.

naj bi vodili svojo evropsko politiko. Še vedno pa ostaneta Italija in Balkan kot naš drugi, ki sta v največji meri prispevala in nas mestoma celo spodbujala k nastajanju naše lastne samobitne podobe, ki jo s ponosom negujemo še danes.

Vsekakor pa je mogoče reči, da bi z obuditvijo reformacijskih idej več pridobili kot izgubili. Zavedati se moramo, da je današnji evropski prostor razdeljen in da je naša tradicionalna navezanost predvsem na prostor Avstro-Ogrske dobra priložnost za razširitev našega obzorja in zornega kota gledanja. Francozom pa, ki so glede tega samosvoji, ne bo odveč stisniti roke v imenu svoje lastne samostojnosti pod geslom *liberté, égalité et fraternité*, torej svobode, enakosti in bratstva. Za nas je morda edini doslej še nepoznani pojem pojem svobode. Bratstvo in enakost smo namreč že razumeli, svobodo pa smo šele prvič zaužili. Svoboda je ponavadi dragocena takrat, ko je nimamo, ko pa jo imamo, je ne znamo izkoristiti in ceniti. Zato bi bilo pomenljivo kdaj pa kdaj pogledati k drugim, da bi lahko videli, kaj svoboda sploh je. Francozi so k temu prispevali tako, da so svobodo nekega drugega naroda, ki si jo je ta priboril z revolucijo, počastili s spomenikom svobodi. Še pred tem pa so, in sicer kar v domačih cerkvah, počastili razum. Ob tem bi bilo škoda pozabiti, da resnica človeka osvobaja le toliko, kolikor je dopuščena in hkrati omogočena vsakomur.

Literatura

- Barnaby, A., *Centered on the Word: Literature, Scripture, and the Tudor-Stuart Middle Way*, *Renaissance Quarterly* 58, 2005, str. 716.
- Benedik, M., Kulturnozgodovinski okvir Lutrovega nastopa, *Bogoslovni vestnik* 44, 1984, str. 3–15.
- Carson, D. A., *Christ & Culture Revisited*, Cambridge 2008.
- Dolinar, F. M., Primož Trubar in ljubljanski škofje, v: *Primož Trubar. Trubarjev simpozij v Rimu*, Celje, Rim, Ljubljana 2009, str. 45–62.
- Dolinar, F. M., Razmerje med cerkveno oblastjo Ogleja in posvetno oblastjo cerkvenih knezov v današnjem slovenskem prostoru v srednjem veku, v: *Trojarjev zbornik* (ur. Trškan, D.), Ljubljana 2011.
- Dolinar, F. M. in drugi, *Slovenski zgodovinski atlas*, Ljubljana 2011.
- Doyle, R. C., *Reformation Church History*, Newton 1987.
- Glavan, M., *Trubarjev Album: Romanje s Trubarjem*, Ljubljana 2008.
- Greenshields, M., Society and Culture in the Huguenot World, 1559-1685, *History: Review of New Books* 31, 2002, str. 31.
- Holzer, J., *Zgodovina cerkve v stotih slikah*, Ljubljana 1995.

- Janz, R. D., *A Reformation Reader: Primary Texts with Introduction*, Minneapolis 2008.
- Kerševan, M., *Religija in slovenska kultura: Ljudska religioznost, civilna religija in ateizem v Sloveniji*, Ljubljana 1989.
- Kerševan, M., *Protestant(sti)ka*, Ljubljana 2012.
- Košir, B., *Zakonsko pravo Cerkve*, Ljubljana 1997.
- Kuyawa-Holbrook, A. S., The Archeology of Reformation 1480-1580, *Renaissance Quarterly* 57, 2004, str. 1429.
- Lares, J., Protestant Colonialism and Conscience in British Literature, *Christianity and Literature* 53, 2004, str. 544.
- Lehmberg, S., Rory McEntegart: Henry VIII., the League of Schmalkalden, and the English Reformation, *Renaissance Quarterly* 56, 2003, str. 1291.
- MacCulloch, D., Protestantism in Mainland Europe: New Directions, *Renaissance Quarterly* 59, 2006, str. 698–706.
- Marshall, P., The Naming of Protestant England, *Past and Present* 214, 2012, str. 87–128.
- McGrath, E. A., *Christianity's Dangerous Idea: The Protestant Revolution – A History From the Sixteenth Century to the Twenty-First*, New York 2007.
- McLaughlin, R. E., Pilgrimage to Puritanism: History and Theology of the Marian Exiles At Geneva, 1555-1560, *Renaissance Quarterly* 53, 2000, str. 263.
- NASB, *The New Inductive Study Bible*, Arrowsmith 2000.
- Rajhman, J., *Teologija Primoža Trubarja*, Ljubljana 2008.
- SSP, *Sveto pismo Stare in Nove zaveze: študijska izdaja*, X, 140–150.
- Škamperle, I., *Magična renesansa*, Ljubljana 1999.
- Škulj, E., *Primož Trubar*, Celje 2009.
- Tillich, P., *A History of Christian Thought: From Its Judaic and Hellenistic Origins to Existentialism*, New York 1968.
- Tracy, D. J., *Europe's Reformations 1450-1650: Doctrine, Politics and Community*, Lanham 2006.
- Troeltsch, E., Protestantism and Modern Religious Feeling, *Literature Criticism from 1400 to 1800*, 9, 1989, str. 191–199.
- Troeltsch, E., *Protestantism and Progress: A Historical Study of the Relation of Protestantism to the Modern World*, London 1912.
- Trubar, P., *Katekizem: Abecednik*, Slovenj Gradec 2011.
- Waley, D. in drugi, *Later Medieval Europe 1250-1520*, Harlow 2001.

Vitomir Tepeš

Reformacijski tokovi in njihova politična okolja – na primeru Francije, Anglije/Škotske in »Slovenije«

Ključne besede: reformacija, protestantizem, Anglija, Francija, Slovenija, Henrik VIII., Kalvin, Trubar

Tri gibanja, ki so opisana v tem članku, izhajajo iz angleško-škotskega, francoskega in slovenskega narodnostnega ozadja. Angleži so bili pri obravnavanju idej protestantizma zelo dosledni. Zelo zavzeti so bili tudi pri ohranjanju kontinuitete s starim ekleziastičnim redom. Posledica tega je bila, da je poimenovanje »protestantski« za kar nekaj časa ostalo v ozadju. To pa je hkrati pomenilo tudi začetek nekega drugega gibanja, imenovanega evangelijsko gibanje, kar pomeni »zanimati se za evangelij«, ki se je dokončno izoblikovalo šele v 19. stoletju. Ta zakasnitev je bila povezana predvsem z razvojem ideje svobodne cerkve v svobodni državi, ki so jo izkušali tako katoličani kot tudi protestantje. V vmesnem času pa je nastal dovolj dolg časovni presledek, tako da so Angleži premogli dovolj civilne in politične modrosti – in nastala je nova ekleziastična stvarnost anglikanske cerkve. Francozi so odločno zarezali na področje odnosa med sekularnostjo in ekleziastičnostjo. Slovensko gibanje pa je, kot navidezno nepomembno, ubralo povsem svojo ekleziastično smer. Za Slovence je bilo uradno izbrano poimenovanje svojega naroda tisto, ki je prineslo dovolj začetne moči, da so se lahko kasneje, v 20. stoletju, tudi politično osamosvojili. Če na koncu pod to obdobje potegnemo črto, lahko ugotovimo, da je reformacijsko gibanje srednjega veka v Evropo prineslo veliko mero raznolikosti.

Vitimir Tepeš

Streams of the Reformation Movement and Their Political Environments – Test Case Studies on France, England/Scotland, and “Slovenia”

Keywords: The Reformation, Protestantism, England, France, Slovenia, Henry VIII, Calvin, Trubar

The three movements, which are primarily taken into account in this article, stem from the English-Scottish, French and Slovenian national background. The English were very consistent when dealing with the ideas of the Reformation. One might observe that with the initial effort they were eager to maintain the ecclesiastical standards according to the old regime. Consequently, the concept of being a Protestant remained in the background for quite a while. When taking this into account, we may comprehend the unique way of thought called Evangelicalism, that is 'being centred on the gospel', which would only be fully implemented in the 19th century. This delay was mainly due to the problems of developing the idea of the free church in a free country, which was experienced by both, the Catholics and the Protestants. In the meantime, there was enough temporal space and enough civil and governmental wisdom, so that the new unique ecclesiastical entity called Anglicanism could arise. The French decisively cut into the field of the relationship between secular and ecclesiastical. In Slovenia, the seemingly unimportant ecclesiastical movement took its own direction. For the Slovenes, it was the official naming of the nation in their own language that brought the initial momentum, which resulted in political independence in the 20th century. By drawing a line under this period, we realise that the Reformation movement brought a lot of diversity into the European milieu.